

UN MEDIC ELVEȚIAN DE LA CURTEA DIN ALBA IULIA ÎN SLUJBA LUI MIHAI VITEAZUL : IOAN MURALTUS (1563—1602)

PAUL CERNOVODEANU și NICOLAE VĂTĂMANU

Campania victorioasă a lui Mihai Viteazul din primăvara anului 1600 în Moldova desăvârșea procesul de unificare politică a celor trei țări românești, început prin victoria de la Șelimbăr, care reunise conducerea Transilvaniei și a Țării Românești în mâinile îndrăznețului voievod muntean.

Cu toate limitele generate de poziția pe care s-a înfăptuit această unificare — operă în primul rând a luptei unite a poporului nostru, ușurată de situația internațională prielnică — ¹, Mihai Viteazul a trebuit să câștige pentru înfăptuirea ei o însemnată bătălie și pe tărâm diplomatic.

În luna martie a anului 1600 se produsese o clarificare deplină a atitudinii puternicilor vecini — austrieci, poloni și turci — față de intențiile lui Mihai Viteazul de a desăvârși procesul de unificare a celor trei state feudale românești, menite să constituie o barieră solidă în calea expansiunii otomane ². Planul — care presupunea și înglobarea Moldovei în sistemul defensiv preconizat de Mihai — fusese respins categoric de către conducătorii poloni, promotori ai unei politici de cotropire față de țările dunărene, și bineînțeles de către turci, iar din partea imperialilor întâmpinase un refuz tot atât de evident, dar mai nuanțat, comisarii habsburgici neavând încredere în voievodul român și urmărindu-i cu îngrijorare acțiunile ³.

Cu un admirabil simț politic și printr-o diplomatie remarcabilă, Mihai Viteazul reușise însă, rând pe rând, să neutralizeze pe turci (incapabili de a-și impune voința datorită ineficienței forței lor militare, slăbite în îndelungatul război de uzură susținut împotriva imperialilor) ⁴, să intuiască divergențele ce subminau politica Poloniei (acțiunile contradictorii ale autoritarului cancelar Zamoyski de orientare net anti-habsburgică și ale partidului austrofil în frunte cu Zbaraski,

¹ *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 978.

² P. P. Panaitescu, *L'Union des pays roumains sous le règne de Michel le Brave*, în „Revue roumaine d'histoire”, IV (1965), nr. 3, pp. 431—432.

³ Pentru rivalitatea austro-polonă din această perioadă având — printre altele — ca motiv și tendința de dominare a țărilor române, vezi mai ales J. Macurek, *Zápas Polska a Habsburků o přístup k černému mori na sklonku 16 stol.*, Praha, 1931.

⁴ Pentru tratativele lui Mihai Viteazul cu turcii și solia lui Harami aga, primită de voievod la Brașov la 9 martie 1600, aducându-i steagurile de confirmare în domnie, lui în Transilvania și fiului său Nicolae Pătrașcu în Țara Românească, a se vedea Valerian Popovici, *Mihai vodă Viteazul și turcii în anii 1600—1601*, în „Cercetări istorice”, X—XII (1934—1936), nr. 1, pp. 166—169.

Czarnkowski și Jazlowiecki, împiedicând acest stat de la o ripostă hotărâtă)⁵ și, în sfârșit, să realizeze imposibilitatea imperialilor de a interveni direct și a-l opri de la înlăptuirea planurilor sale⁶. Pentru voievodul român nu mai exista, așadar, dubiul că pe plan extern, în problema unificării celor trei state feudale românești, își epuizase argumentele față de toți presupușii susținători sau inamici ai săi și totuși — după atâtea negocieri îndelungate inițiate cu imperialii, polonii și chiar cu turcii — a mai făcut o ultimă încercare de a determina exact poziția și intențiile adversarilor săi cei mai direcți, adică Ieremia Movilă, domnul Moldovei, și Sigismund Báthory, fostul principe al Transilvaniei, refugiat la Suceava, înaintea de a declanșa o acțiune decisivă. Mihai Viteazul a urmărit astfel, pe de o parte, să contracareze unelțirile acestor doi rivali care, sprijiniți de poloni și de tunci, se pregăteau să-l atace, să-i smulgă Transilvania și să-l izgonească și din Țara Românească, iar pe de altă parte să întrevadă dacă nu ar exista cumva o ultimă posibilitate de a se înțelege cu dînșii, să-i silească la o apreciere mai lucidă a situației și să-i determine chiar la refacerea vechii alianțe antiotomane din anii 1594—1595, care reunise mai înainte pe Báthory, Mihai și Aron vodă, înlocuit apoi prin Ștefan Răzvan. În acest scop voievodul român a trimis la Suceava, la sfârșitul lunii martie a anului 1600 pe doctorul Ioan Muraltus, fost medic al curții lui Sigismund Báthory, care rămăsese în Transilvania după evenimentele din 1599.

Episodul soliei lui Muraltus nu a mai constituit până acum obiectul unei cercetări speciale în cadrul istoriografiei noastre; i s-au consacrat numai câteva rânduri de către N. Iorga⁷ și a fost consemnat în două comunicări recente⁸ privind viața și activitatea acestui medic în țările noastre, alcătuind punctul de ple-

⁵ Schimbările de scrisori între Mihai Viteazul și regele Sigismund al III-lea al Poloniei, precum și solia lui Andrei Taranowski la Alba Iulia în martie 1600, pe larg prezentate de Ion I. Nistor, *Tratativele lui Mihai Viteazul cu Polonia* în „Analele Academiei Române”, M.S.I., seria a III-a, tom. XVI (1934—1935), mem. 5, pp. 59—69; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1936, pp. 93—98, nr. 38; pp. 98—100, nr. 39; pp. 102—104, nr. 41; pp. 104—105, nr. 42; Ilie Corfus, *Correspondență inedită asupra relațiilor între Mihai Viteazul și Polonia*, Cernăuți, 1935, p. 32—41, nr. IV—VII și *Mihai Viteazul și Polonia*, București, 1937, pp. 77—86, 114—115. Pentru alte aspecte privind relațiile cu polonii, Șt. Ștefănescu, *Știri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul în Studii și materiale de istorie medie*, V (1962), pp. 175—194 și Ilie Corfus, *Mihai Viteazul în cercetări polone recente* în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie”, Iași, I (1964), pp. 171—177.

⁶ Pentru tratativele cu imperialii și soliele trimise de Mihai Viteazul la Praga și Viena, precum și negocierile cu comisarii lui Rudolf al II-lea, amănunte la Michael Popescu, *Die Beziehungen Michael des Tapferen zu Sigismund Báthory, dem Fürsten von Siebenbürgen und zu Kaiser Rudolf II*, Wien, 1924 (mss. Univ. Protokoll Wien, nr. 5903); N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, București, 1935, p. 31, 34—35, 37, 38, 45, 53—58 și I. Nistor, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania 1 nov. 1599—19 aug. 1601* în „Anal. Acad. Rom.”, M.S.I., seria a III-a, tom. XXVIII (1945—1946), mem. 10, p. 480—489.

⁷ N. Iorga, *Documente nouă, în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în „Anal. Acad. Rom.”, M.S.I., seria a II-a, tom. XX (1897—1898), p. 467.

⁸ N. Vătămănu, *Doctorul Ioan Muraltus, un medic elvețian în slujba lui Mihai Viteazul* (comunicare ținută la 13 octombrie 1963 în cadrul Secției de istoria medicinei a Uniunii Societății de științe medicale — Filiala București); P. I. Cernovodeanu, *Un episod al tratativilor duse de Mihai Viteazul înaintea campaniei din Moldova: solia doctorului*

care al studiului de față. În Elveția, o lucrare mai veche, inspirată din arhiva și tradițiile familiei Muraltus, dă prea puține date despre personajul de care ne ocupăm⁹. În sfârșit, tot acolo s-a publicat în 1929 un studiu special asupra lui Ioan Muraltus, cu date destul de bogate și de interesante¹⁰.

Înainte de a urmări felul în care s-a desfășurat misiunea sa diplomatică la Suceava, este cazul să evocăm figura lui Muraltus și să determinăm împrejurările în care a fost desemnat de Mihai Viteazul cu îndeplinirea acestei acțiuni. Membru al unei familii de origine italiană refugiată în Elveția¹¹ din pricina persecuțiilor religioase, Ioan Muraltus s-a născut în 1563, la Zürich, ca fiu al chirurgului Giangiacomo Muraltus (c. 1534—1597). El a avut ca frați mai mici pe Hector (1576—1613) și pe un al doilea, care după unele indicii s-ar fi numit ca și tatăl, Giangiacomo, și ar fi trăit între 1584 și 1607¹². Noi însă am găsit pe lângă Ioan Muraltus, în Transilvania, pe Hector și pe un alt frate, Iulius Caesar¹³, necunoscut anelelor familiei, care au păstrat o amintire destul de nebuloasă asupra celor petrecute aici la noi cu membrii săi răzlețiți.

Cei trei băieți ai lui Giangiacomo au îmbrățișat profesiunea medicală, devenită o adevărată tradiție în familia Muraltus. Cel mai vîrstnic, Ioan, a studiat la Basel, unde și-a luat doctoratul în filozofie și medicină¹⁴. Mai târziu, el a plecat cu frații săi în Polonia, unde au practicat chirurgia, apoi au trecut în Transilvania, dar nu s-au mai reîntors niciodată în patrie.

Știri mai numeroase și mai precise posedăm numai despre cel mai mare dintre frați, despre Ioan. O dată ajuns în Polonia, el și-a oferit serviciile medicale cercurilor înalte. Căutînd căpătă favoarea regelui Ștefan Bártoly care-l răsplăti cu generozitate. Dar după moartea regelui (12 decembrie 1586), temîndu-se de cercurile catolice influente de la curte, medicul reformat nu întîrzie să părăsească Polonia și să se refugieze la Cașovia, apoi în Transilvania. În această vreme, Ioan Muraltus este semnalat profesînd medicina la Cluj, în 1587 și la Bistrița, în 1588¹⁵. De acolo a fost chemat la principele Transilvaniei, Si-

Ioan Muraltus la Suceava (martie—mai 1600); comunicare ținută la 14 august 1964 la Institutul de istorie al Academiei); o mențione și la A. Huttmann și V. Căliman, *Medizinische Beziehungen Siebenbürgens mit der Schweitzer Medizin in 16-ten Jhd.* în *Communications roumaines présentées au XIXe Congrès International d'Histoire de la Médecine*, Bâle, 7—12 Septembre 1964, Bucarest, 1964, p. 85.

⁹ Hans Schultheiss, *Bilder aus der Vergangenheit der Familie von Muralt in Zürich*, Zürich, 1944.

¹⁰ Leo Weisz, *Johann von Muralt, der siebenbürgische Hofarzt*, în „Neuer Züricher Zeitung“, nr. 1560, 1567 și 1576 din 14—16 august 1929.

¹¹ *Ibidem*. Manfred Eggerman, *Die Schweitzer Kolonien in Rumänien*, Bukarest, 1931, p. 11, îl citează pe Ioan Muraltus, dar toată documentarea este extrasă exclusiv din studiul lui L. Weisz; C. Göllner, *Despre aparatul diplomatic al lui Mihai Viteazul* în „Anuarul Inst. de ist. Cluj“, IX (1966), p. 89, 108.

¹² H. Schultheiss, *op. cit.*, p. 75.

¹³ L. Weisz, *op. cit.*, credea că Iulius Caesar era fiul lui Ioan Muraltus, ceea ce era greșit.

¹⁴ *Die Matrikel der Universität Basel*. Im Auftrag der Universität hg. von Hans Georg Wackernagel unter Mitarbeit von Marc Sieber, Hans Sutter und Andreas Tammann, vol. II (1522—1601), Basel, Verlag der Universität Bibliothek, 1956, sub voce.

¹⁵ N. Iorga, *Extras din socotilele orașului Bistrița din Ardeal în Studii și documente*, vol. I—II, București, 1901, p. 11.

gismund Báthory. El veni mai întâi la Oradea Mare și apoi la curtea principelui, unde fu angajat ca medic personal. Îndată ce și-a consolidat situația, Muraltus a adus lângă sine și pe ceilalți doi frați, pe Hector și pe Iulius Caesar.

Cu toate că în Transilvania doctorul Muraltus se afla în deplină siguranță, totuși el avea un puternic motiv de neliniște. Apăsa asupra lui o grea învinuire de care trebuia să se apere. Simon Simonius din Lucca, medicul curții polone¹⁶, îl atacase în mai multe scrieri, acuzându-l că l-ar fi ucis pe regele Ștefan Báthory cu medicamente. Simon îl înfățișa ca pe un „eretic vagabond“ și un „nemernic nepriceput“. La josnicele atacuri ale adversarului său, Ioan Muraltus a răspuns prin broșura tipărită la Oluj în 1589 în imprimăria lui Caspar Heltauer, intitulată *Apologia Johannis Muralti Medici contra Simonem Simonium Lucensem*¹⁷. În această lucrare, autorul se apără mai ales împotriva învinuirii că ar fi un om fără de căpățîni, un vagabond. Întreaga Confederație Helvetică, spunea el, poate mărturisi că familia Muraltus era nobilă și onorată, originară din Locarno și acum stabilită la Zürich. Venise în Polonia și fusese bine primit și prețuit; știința lui era temeinică și sigură atât în medicină, cât și în religie și nu era motiv să fie tratat ca un criminal.

Adversarul răspuns furios și își dedică scrierea chiar principelui care-l adăpostea și-l ocrotea pe Muraltus. Simon Simonius încerca să-l asmută pe Sigismund împotriva „șarlatanului“ care îi va cășuna nenorocire atât lui personal, cât și țării sale!

Dar atacurile lui Simonius nu-și ajunseră ținta. Sigismund Báthory continuă să-l ocrotească pe doctor. Ioan Muraltus, ca și fratele său Iulius Caesar au fost găzduiți, asemeni altor străini în special italieni, la curtea cosmopolită a principelui transilvan¹⁸. Cronicarul Szamosközy îi socotea pe cei doi frați „*virii optimi et toti provinciae utilissimi*“¹⁹.

Sigismund Báthory însuși, fiind feliicitat de sfatul orașului Zürich (la sugestia lui Muraltus) pentru una din izbânzile reputeate asupra turcilor, a răspuns arătînd buna apreciere de care se bucura, din partea sa, tînărul medic elvețian²⁰.

În scurt timp, medicul lui Sigismund a ajuns unul dintre cei mai puternici și influenți oameni din Transilvania. El și-a întărit situația materială, luînd în arendă minele de aur și de argint ale țării. Împrejurările în care și-a atins scopul arată ce fel de om era Muraltus și cum știa să acționeze.

Principatul Transilvaniei prezenta pentru împăratul Rudolf al II-lea o deosebită importanță atât din cauza bogățiilor naturale ale țării, cât și pentru valoarea ei strategică în înțeleștarea dintre austrieci și Imperiul otoman²¹. Pentru a-și apropia Transilvania, împăratul Rudolf recursese, încă din 1595, la

¹⁶ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. III, Buc., 1931, p. 92, nr. 46.

¹⁷ Szabó Károly, *Régi magyar könyvtár...* vol. II, Budapest, 1885, p. 56, nr. 200; L. Weisz, *op. cit.*

¹⁸ Pentru influența străină de la curtea din Alba Iulia în această epocă vezi și F. Kastner, *Cultura italiana alla corte stivilvănă nel secole XVI*, Budapest, 1922.

¹⁹ Szamosközy István, *Történeti Maradványai*, Budapest, 1880, p. 76.

²⁰ L. Weisz, *op. cit.*

²¹ *Istoria României*, vol. II, pp. 978—979.

căsătoria lui Sigismund Báthory cu arhiducesa Maria Cristierna sperând să conducă țara prin intermediul acesteia²². Numai că Sigismund nu era omul care să se lase legat de o căsătorie. Ușuratic, de o moralitate dubioasă²³, el fu lesne convins, cu argumente potrivite, să schimbe principatul Transilvaniei pe ducatele de Oppeln și Ratibor²⁴. Sigismund își părăsi principatul la 10 aprilie 1598²⁵, cu gândul de a se duce la Roma spre a obține desfacerea căsătoriei sale²⁶.

Plecarea lui Sigismund lăsă pe oamenii lui de încredere, și mai ales pe Ioan Muraltus și Ștefan Bocskay, lipsiți de sprijin. Situația lui Muraltus era, mai ales, deosebit de neplăcută, fiindcă el tocmai obținuse în 1597, de la principe, concesiunea minelor de aur de la Zlatna. Aceste mine fuseseră arendate de la 1 iulie 1591 baronului Friederich de Herberstein²⁷, fiul cunoscutului Felician de Herberstein, autorul memoriului din 1585 asupra exploataării miniere din Transilvania²⁸. Muraltus reușise prin trecerea ce o avea la Sigismund, să-l determine să rezilieze contractul de arendare al baronului și să-i concesioneze lui minele în schimbul sumei de 60 000 de ducăți de aur, după cum atestă episcopul Dumitru Napragy²⁹. De pe urma acestei afaceri și desigur a altora tot atât de fructuoase³⁰, Muraltus ajunse la o situație materială demnă de invidiat. El era acum în stare să împrumute cu sume importante pe reprezentanții de seamă ai armatei și ai nobilimii transilvănene. Astfel, de la el a luat 5 000 de florini Erich Lassota de Strebblau „muster meister“, pentru solda trupelor de mercenari ale lui Rudolf al II-lea, aflate la Tîngoviște, pe lângă Mihai Viteazul la 31 iulie 1597³¹. Tot lui i s-a adresat cancelarul Ștefan Josika, acuzat de înaltă

²² Karl Reissenberger, *Prinzessin Maria Christierna von Innerösterreich (1574—1621)* în „Mittheilungen des historischen Vereins für Steiermark“, XXX (1882), pp. 26—27 și Szádeczky Lajos, *Báthori Zsigmondné 1574—1621* în „Századok“, XVII (1883), pp. 57—58.

²³ Agentul imperial Giovanni Marinini zugrăvea pe Sigismund la 28 august 1598 ca pe „uno puto sfrenato, fide fracto, burlar se di tuta la cristianità e della Maestà Cessarea del Imperator“, cf. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XII, București, 1903, p. 381, nr. DLXXXVI. La fel Mihai Viteazul în scrisoarea sa către Ieremia Movilă al Moldovei din 20 decembrie 1599 spunea despre Sigismund că era un om „care nu știa nici ce face, nici ce vrea“, cf. P. P. Panaitescu, *Documente privit. la istoria lui Mihai Viteazul*, p. 94 și 96, nr. 38.

²⁴ *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae* (ed. Szilágyi Sándor), vol. IV, Budapest, 1878, pp. 124—127, nr. V.

²⁵ Hurmuzaki, *Documente...*, XII, p. 340, n. 1.

²⁶ *Ibidem*, p. 328, n. 1 și pp. 337—338, n. 2 ; A. Veress, *Doc. privit. la ist. Ardeal...*, vol. V, București, 1932, p. 158, nr. 95.

²⁷ Clauzele contractului la Joannes Fridwaldzky, *Minero-Logia Magni Principatus Transylvaniae seu metalla, semi-metalla, sulphura, salea, lapides et aquae conscripta*, [Cluj], 1767, pp. 203—205.

²⁸ A. Veress, *op. cit.*, vol. III, pp. 58—64, nr. 28.

²⁹ Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, p. 266, nr. CCXXXVI.

³⁰ De pildă el a ținut în arendă pentru câteva luni, tot în 1597, și monetăria statului de la Baia Mare, cf. Gustav Gündisch, *Geschichte der Münzstätte Nagybánya in habsburgischer Zeit (1530—1828)* în „Wiener numismatische Zeitschrift“, Neue Folge, XXVI (1933), p. 74 și 89.

³¹ A. Veress, *op. cit.*, vol. V, p. 79, nr. 52.

trădare prin procesul intentat la 31 august 1598, cerându-i 1000 galbeni spre a-i oferi comisarului imperial dr. Bartolomeu Pezzen „numai ca să-l înduplece să scape din încurcătură“³².

Plecarea lui Sigismund spre Ratibor, în aprilie 1598, însemna pentru Muraltus grava amenințare de a pierde concesiunea minelor, precum și demnitatea legată de ea, aceea de „Obersten Münz-und Bergherren und Ciment (=Münz) Kammergrafen zu Clausenburg“ (sau Conducătorul monetei și minelor, conte al monetăriei din Cluj)³³. Comisarii imperiali în Transilvania îl învinovăteau că este dușman al stăpînirii habsburgice,³⁴ deși Muraltus întreținea cu abilitate unele legături cu curtea de la Praga, furnizându-i lui Rudolf al II-lea bulgării de aur pentru care împăratul nutrea o adevărată patimă³⁵. Sînt indicații că în vremea aceasta doctorul era realmente stingherit în acțiunile sale și amenințat fie cu rezilierea contractului, fie cu ridicarea prețului arendei. Sub pretextul ducerii unor tratative în favoarea împăratului în Țara Românească, el se împrumută, pentru nevoile sale momentane de bani, cu 9000 de florini de la Ștefan Kakas, reprezentantul intereselor arhiducesei Maria Cristierna în Transilvania, zălogindu-și minele de la Zlatna³⁶.

De aceea, mare fu bucuria lui Muraltus, cînd la 20 august 1598, schimbăciosul Sigismund reapăru la Cluj, declarînd că dorește să-și reia domnia. A fost însă o bucurie de scurtă durată. În anul următor, 1599, la sfîrșitul lunii martie, ușuratele principe își părăsi iarăși țara, trecînd domnia asupra cardinalului Andrei Báthory. Sub acest catolic, unitarianul Muraltus se găsea din nou grav primejduit. Dar și de data aceasta situația nu avea să dureze. Evenimente importante se precipitau.

³² A. Veress, *op. cit.*, p. 180, nr. 113.

³³ Tocmai în acele grele împrejurări, doctorul Ioan Muraltus era chemat de familie acasă, fiindcă izbucnise o ceartă între mama și surorile lui măritate, pe moștenirea tatălui de curînd decedat. Era exclus ca Muraltus să părăsească Transilvania. Dar el trimise în dar sfatului orașului Zürich, prin cumnatul său Théodore de Priaux, o frumoasă cupă de aur, împodobită cu sculpturi, dimpreună cu rugămîntea de a i se păstra dreptul de cetățean al orașului; cf. L. Weisz, *op. cit.*

³⁴ Afirmarea lor — coroborată cu alte izvoare ale vremii — se dovedește a fi exactă. Într-adevăr, o știre primită la Viena din Transilvania arăta că, încă de la 12 februarie 1598, Muraltus făcuse cunoscută părerea sa influentului iezuit de la curtea lui Sigismund, Alfonso Carillo, că Bathoreștii vor fi din nou aduși în Transilvania de către turci și englezi (Cf. Alexander Randa, *Pro Republica Christiana. Die Walachei im „langen“ Türkenkrieg der Katholischen Universalmächte (1593—1606)*, München, 1964, p. 172, n. 8). Pe de altă parte, într-un schimb de scrisori din același an între agenții imperiali Hans Adam von Hoffkierchen și Johann Ducker, se preciza că Muraltus „acest om cu un singur ochi“ (*dieser einäugig monoculus*) (e singurul izvor care atestă o asemenea infirmitate a medicului elvețian!), la auzul zvonurilor unei eventuale veniri a arhiducelui Maximilian în Transilvania s-ar fi exprimat clar că acesta va păți aici ceea ce i s-a întîmplat și în Polonia „adică i se va arăta ușa“ (*ibidem*).

³⁵ Dr. Szádeczky Lajos, *Erdély és Mihály Vajda története 1595—1601*, Temesvár, 1893, p. 276—277, nr. IV.

³⁶ *Ibidem*, p. 445, nr. 32 și A. Veress, *Zalánkeményi Kakas István*, Budapeșt, 1905, p. 77.

În momentul intrării lui Mihai Viteazul în Transilvania, în toamna anului 1599, pentru Muraltus s-a impus împede necesitatea de a-și câștiga bunăvoința voievodului și a influenților săi boieri. Insinuându-se pe lângă noul cuceritor, Muraltus a reușit să se apropie de dânsul și să-i capete încrederea. Astfel, la 6 noiembrie 1599, Mihai i-a satisfăcut numai-decît plîngerea pentru jefuirea caselor sale de la Zlatna și Abrud, unde i se aflau soția și copiii, de către mercenarii sîrbi ai căpitanului Nicolae Rácz, poruncindu-i cu strășnicie acestuia să întreprindă grabnice cercetări pentru restituirea de îndată a tuturor lucrurilor furate³⁷. Bizuindu-se mai departe pe sprijinul voievodului, Muraltus a continuat să-și exploateze minele sale. Astfel în *Catastihul țării Ardealului de pre județe și vamele și ocnele* întocmit la 13 noiembrie 1599 din porunca lui Mihai Viteazul, care voia să știe pe ce sume sigure putea conta în noua sa administrație, sînt consemnate și minele arendate lui Muraltus: „+ *Baia de aur de la Zlatna* se vinde peste an tal<eri> 12.000 și iaste neguțat cu Muratoș Ianoș în bani și nu se-au împlut anu de când iaste vîndută“. + *Tabla de galbeni de la Cluj*, iaste vîndut(ă) lu(i) Muratoș Ianoș întru anu să dea tal<eri> 4000. + *Baia Căpșinului de Argint* au fost pustie, ce o au cerut Muratoș Ianăș să o dereagă și să o dea pîn-acum la s(ve)ti Vasilie grivne de argint 50, iar de la s(ve)ti Vasilie înainte, să dea pre anu tal<eri> 200“³⁸.

În afară de acestea, Muraltus urma chiar să meargă să inspecteze minele de aramă din Țara Românească și să se îngrijească de ridicarea productivității lor, prin îmbunătățirea piuei de pisat mineralele³⁹.

Încercînd să profite de noua stare de lucruri din Transilvania, întreprinzătorul medic elvețian a hotărît totodată să lichideze concurența pe care i-o mai făcea Herberstein, rămas numai cu arenda minelor de la Baia Mare. El a intentat un proces lui Herberstein pentru o așa-zisă datorie mai veche de 24 000 taleri ce i s-ar fi convenit de la tatăl său; de fapt, Muraltus umnărea numai îndepărtarea concurentului său și anularea unei datorii — reale de data aceasta — de 1200 taleri, cu care era obligat față de baronul austriac. Procesul a fost judecat în fața consiliului ardelean prezidat de Gaspar Sibirik, iar Herberstein — cu tot sprijinul altui boier influent al lui Mihai Viteazul, vistierul Stoica din Strîmba — a fost silit să renunțe la suma de 1200 de taleri ce se cuvenea a o mai primi de la Muraltus și să plece din Baia Mare⁴⁰.

³⁷ Veress, *Documente...*, vol. V, p. 272—273, nr. 187. În urma jefuirii averii sale, Muraltus a avut mai multe neplăceri bănești cu Sigismund Rákoczy, la care contractase o datorie de 10 000 florini, cf. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, p. 252, nr. CCX; vol. XII, p. 667, nr. MXXXI și N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XX, București, 1911, p. 349, nr. CCXXIV.

³⁸ N. Iorga, *Documente nouă... relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, pp. 464—465 și I. Niștor, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, p. 475.

³⁹ Szádeczky, *op. cit.*, p. 445, nr. 32 și M Eggermann, *Die Schweizer Kolonien in Rumänien*, p. 12.

⁴⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, vol. IV, pp. 24—25, nr. XVII.

Datorită poziției ostile a acestui elvețian unitarian ⁴¹ față de imperiali, prin averea și influența de care se bucura la curtea din Alba Iulia — și de ce să nu mărturisim — printr-un anumit spirit de intrigă și luciditate rece, necesare unui om de afaceri, Mihai Viteazul a găsit în persoana fostului medic al lui Sigismund Báthory, căruia îi acordase întreaga sa protecție, cel mai apt negociator ⁴² pentru tratativele confidențiale pe care dorea să le mai încerce cu dușmanul său refugiat la Suceava, pe lângă Ieremia Movilă. De aceea, Muraltus a fost chemat la 23 martie 1600 la Alba Iulia înaintea voievodului ⁴³ pentru a primi instrucții secrete ce urmau a fi comunicate fostului principe și domnului Moldovei. Spre a-și ascunde misiunea, Muraltus părăsi orașul în mare taină, însoțit de unul din frații săi, Hector și de o mică escortă de 10 oameni, călătorind spre Brașov, sub pretextul că se duce în Țara Românească pentru a inspecta minele de acolo; prezența lui în acest oraș este semnalată la 26 martie ⁴⁴, de unde trece în ascuns granița spre Moldova, îndreptându-se grabnic spre Suceava.

Precauțiile luate de emisarul lui Mihai Viteazul nu se dovediră inutile. Cunoșcându-i-se aversiunea manifestată față de austrieci, comisarii imperiali de pe lângă voievodul român urmăreau cu strășnicie pe Muraltus și raportau împăratului fiecare mișcare a dootorului. Ei auziseră ceva despre solia lui Muraltus în Moldova, dar nu cunoșteau amănuntele și transmiteau știri dintre cele mai confuze. Astfel, David Ungnad și Mihai Székely scriau din Alba Iulia, pe la sfârșitul lui martie sau cel mult începutul lui aprilie 1600, că „nelegiuitul“ (Gorlosen) Muraltus a dispărut de câteva zile, lăsând să se creadă că s-a dus în Țara Românească spre a inspecta minele de acolo, fiind trimis chiar de voievod; după alte informații, Mihai Viteazul l-ar fi trimis pe doctor, dându-i și 1200 de taleri ca bani de drum; mai pe urmă însă s-a zvonit că ar fi fost întemnițat la Făgăraș ⁴⁵.

Cam în aceeași termenii informa și Basta pe arhiducele Maximilian pe la 22 martie 1600; el îl acuza pe Mihai Viteazul de a fi ridicat la rang de cinst și pe dușmanii maiestății sale imperiale, adică pe Moise Székely, pe Zaki, pe Sibirik și mulți alții „în afară de faptul că are acum la inimă gândul de a-l tri-

⁴¹ L. Weisz, *op. cit.* Pentru răspândirea unitarienilor în Transilvania în această epocă, a se vedea István Borbély, *A magyar unitárius egyház hitelvei a XVI században*, Kolozsvár, 1914; E. M. Wilbur, *A history of Unitarianism in Transylvania, England and America*, Cambridge (Mass.), 1952; S. Köt, *L'influence de Michel Servet sur le mouvement antitritarian en Pologne et en Transylvanie*, Harlem, 1953; A. Pirnát, *Die Ideologie der Siebenbürger Antitritarianen in den 1570-er Jahren*, Budapest, 1961 etc.

⁴² Mihai Viteazul a folosit în general mulți străini pentru diferite misiuni diplomatice, la Rudolf al II-lea sau aiurea, oum ar fi de pildă grecul Mihalcea Caragea (Mihalcea banul), armeanul Petru Grigorovici, ungurii Ioan Székely și Ștefan Petricházy, cipriotelul Hector Vassi sau pîrgarul sas din Brașov Marcus Schunckaburg. Cf. Carol Göllner, *Über die diplomatische Mission des Sächsischen Bürgers Marcus Schunckaburg im Dienste Michaels des Tapferen (1597)*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde“, Sibiu, II (1959), pp. 153—157.

⁴³ A. Veres, *Documente...*, vol. VI, București, 1933, p. 180, nr. 175.

⁴⁴ *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. V, Brassó, 1909, p. 288 (doctor Moraltus ingressus in urbem Coronam ut legatus in Moldaviam).

⁴⁵ Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XII, p. 788, nr. MCLI.

mite pe Muraltus în solie secretă în Polonia⁴⁶. Peste două zile numai, la 24 martie, comisarii imperiali reveneau în scris, de astă dată din Sibiu, denunțând intrigile lui Muraltus împotriva împăratului, a cărui familie o calomnie prin cuvinte vătămătoare și vorbe rele față de voievod⁴⁷; reveniți la Alba Iulia ei nu pregetau să acuze pe Muraltus, într-o altă scrisoare din 29 martie, că ar avea reputația de „mare otrăvitor“, și că ar fi preparat toxicul (*venenum*) menit să pună capăt zilelor arhiducesei Maria Cristierna, soția fostului principe Sigismund Báthory⁴⁸.

La 10 aprilie 1600, Mihai Székely, comisar imperial, revenea din Alba Iulia cu unele știri mai exacte, relatând că Mihai Viteazul îl trimisese pe Muraltus la Sigismund cu o scrisoare frumoasă, în care-l asigura de bunele sale sentimente și de recunoștința pentru ajutorul dat în campania din 1595 împotriva turcilor; pentru cheltuielile sale de drum, solul primise 1200 de taleri; dar Székely nu-și termina bine raportul, comunicând că după ultimele știri primite înainte de închiderea scrisorii, Muraltus ar fi fost întemnițat cu toți ai lui, familie și servitori, în cetatea Făgăraș⁴⁹.

Nu trecu bine o săptămână și comisarii se plîngeau din nou împăratului, la 17 și 21 aprilie 1600 și tot din Alba Iulia, că nu se știe unde se afla Muraltus, că el însuși pretinsese că pleacă cu însărcinare de la Mihai Viteazul la Sigismund Báthory, spre a-i ceda Transilvania, lucru care era de natură să surprindă pe onorabilii comisari, dat fiind că voievodul își trimitea solul la cel mai mare dușman al împăratului, ceea ce însemna o „trădare“⁵⁰; alte știri pretindeau însă că medicul plecase în Țara Românească, ca să cerceteze minele.

În sfârșit, la 30 aprilie, comisarii recunoșteau că nu puțină grijă le provoca misiunea lui Muraltus la Sigismund, care le apărea ca foarte neclară, avînd în vedere că medicul, ca o persoană familiară fostului principe, îl putea mai ușor iscodi⁵¹.

Este vădit că în tabăra lui Mihai Viteazul se lucra cu destulă discreție și că puținele știri care se strecurau circulau apoi deformate prin toată Transilvania, în așa fel ca să fie o dată înregistrate la Alba Iulia într-un fel și altă dată la Sibiu cu totul într-altul.

În realitate însă, Muraltus se afla de mult în Moldova, cu solia din partea lui Mihai Viteazul către Sigismund Báthory și Ieremia Movilă. Asupra misiunii sale la Suceava, izvoarele sînt în general destul de restrînse și de contradictorii. Un rezumat cu privire la această solie se găsește într-o scrisoare a lui Muraltus însuși, adresată cancelarului Poloniei Zamoyski la 10 septembrie 1600; o relație mai amănunțită se află însă la Szamosközy, care s-a întîlnit mai tîrziu cu Muraltus la Sibiu, după lupta de la Gorăslău (3 august 1601), dar din pricina

⁴⁶ Hurmuzaki, *Documente*, vol. IV, p. 799, nr. MCLXI.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 802, nr. MCLXV.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. IV₁, p. 25, nr. XVII.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 832, nr. MCXCVII.

⁵⁰ Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 845, nr. MCCX și p. 858, nr. MCCXVIII; A. Veress, *Documente...*, VI, p. 84, nr. 79.

⁵¹ Hurmuzaki, *op. cit.*, XII, p. 875, nr. MCCXXXI.

ostilității recunoscute a cronicarului ungar față de Mihai Viteazul, lucrurile sînt redade în mod tendențios, atribuindu-se voievodului intenții criminale. Solia lui Muraltus mai este consemnată și în două rapoarte contemporane, unul din 11 iunie, aparținînd comisarilor imperiali, iar celălalt, anonim, datorat însă cu probabilitate lui Ion Darahi, nobil din comitatul Satu Mare și agent al lui Mihai Viteazul între anii 1599 și 1600 în Transilvania și Moldova.

În scrisoarea sa adresată lui Zamoyski⁵², Muraltus relatează că: „După ce prea măritul domn Mihai voievodul Țării Românești a ocupat Transilvania în anul trecut, s-a întîmplat ca să mă cheme la sine la Alba Iulia la trecutul 23 martie în calitate de supus și să-mi încredințeze o solie la slăvitul principe Sigismund Báthory, pe care în speranța unei viitoare liniști (în sens de pace), am primit-o cu dragă inimă. Am venit așadar la Suceava și ceea ce mi s-a poruncit, am spus măritului domn Ieremia, nedînd ochii cu principele Sigismund⁵³, și după aceea, timp de o lună întregă (amenințat adesea de primejdii neîntîrziate) am fost ținut sub pază fără nici un răspuns“.

În versiunea lui Szamosközy, lucrurile se prezintă astfel: „Trimis-a Mihai vodă pe Ioan Muraltus la Sigismund în Țara Leșească (!), cu însărcinarea ca ori și cum se va putea să-l omoare pe Sigismund, otrăvindu-l sau altfel, căci cunoștea dreptul lui Sigismund la scaunul țării și că acesta iarăși va pune la cale lucruri împotriva sa. Muraltus a căzut și în mâinile lui Ieremia, domnul Moldovei; voit-a să-l omoare, dar s-a pus Sigismund (chezaș) pentru el.

„Dacă Muraltus nu va putea să-l omoare pe Sigismund, rostul trimisului voievodului era să-l înduplece și să-l ademenească să vină în Ardeal la voievod pentru aceste pricini: ca Sigismund să o ia în căsătorie pe fiica sa Florica și să cîștige pe șeama feciorului său (Nicolae) Pătrașcu, pe fata domnului moldovean. Acestea o dată înfăptuite să-i lase Brașovul și Făgărașul, iar toate celelalte i le înapoiază lui Sigismund, va lăsa pe oamenii lui Sigismund să intre în toate cetățile și după aceea se va întoarce în Țara Românească. Vorbele au prins și Sigismund ar fi venit dacă nu l-ar fi oprit Herselius⁵⁴; Balizár Silvasi și David diacul l-au sfătuit, ca «tantam occasionem ne negligat, sed sequator fortunae dictum». În această vreme a venit știrea că Mihai Viteazul e în Moldova și arde totul“⁵⁵.

În raportul din 11 iunie 1600, comisarii prezintă faptele în mod diferit: „Muraltus a fost prins de către Ieremia pe care domnul voievod (Mihai Viteazul) îl trimisese cu încă un boier la Ieremia cu această cerere în căsătorie, asigurîndu-l prin jurămint că nu-l va mai ataca din nou, că dorește să facă o alianță (Confederation) împreună cu el, că voiește să ceară în căsătorie pentru

⁵² A. Veress, *Documente...*, VI, p. 180, nr. 175.

⁵³ *Occultato mihi Sigismundo Principe*. Este evident aici că Muraltus caută să inducă în eroare pe Zamoyski, deoarece nu numai că el l-a văzut pe Sigismund, dar datorită lui a scăpat de la moarte, atunci cînd Ieremia Movilă, mîniat de intrarea lui Mihai Viteazul în Moldova, a încercat să-l ucidă. Toate acestea au fost povestite chiar de Muraltus cronicarului Szamosközy cu care a locuit la Sibiu în vara anului 1601.

⁵⁴ Valentin Herschel, jude al orașului Brașov (*Ibidem*, pp. 194—195, nr. 184).

⁵⁵ Szamosközy, *op. cit.*, pp. 116—117; I. Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566—1608)*, Cluj, 1928, p. 131, nr. LIV.

fiul său pe fiica lui Ieremia ; în schimb Ieremia să nu se alăture lui Sigismund (Báthory) și nici să nu-i facă vreo propunere în această privință. (Muraltus) avea asupra sa și o scrisoare de acreditare. Ieremia s-a încrezut în aceasta și în trimiși, neașteptându-se la vreun atac prin surprindere, ci luând parte la o nuntă în Polonia...⁵⁶.

În sfârșit, *Relația anonimă despre expediția războinică pornită în Moldova* din 12 iunie 1600 — atribuită lui Darahi — cuprinde o versiune mult mai succintă, dar asemănătoare : „Mai înainte de a-și porni prea strălucitul Mihai voievod armata sa în Moldova, a trimis la voievodul Ieremia pe doctorul Muraltus cu fratele acestuia, Hector, ca să nu lase nici o piatră neîntoarsă în scopul de a face acesta o alianță cu Mihai vodă și a se hotărî să ridice o dată cu acesta armele împotriva turcilor. Voievodul Ieremia a făgăduit să țină cu tărie aceste puncte. Între timp, Mihai vodă, purzând în grabă, a intrat în Moldova“⁵⁷.

Interpretarea izvoarelor — contradictorii în ceea ce privește destinatarul soliei, Sigismund Báthory sau Ieremia Movilă — se arată destul de dificilă, întrucât ele prezintă schematizat, dar mai ales deformat, adevărul.

Szamosközy și comisarii imperiali — rău intenționați față de Mihai Viteazul — îl ponegresc în mod evident ; relatarea lui Muraltus din propria sa scrisoare adresată lui Zamoyski, când se afla reținut la Camenița, este prea succintă și alcătuită în condiții în care nu avea nici un interes să dezvăluie față de cel mai neînduplecat dușman al voievodului, felul în care au decurs negocierile în realitate. Singur, izvorul anonim — atribuit lui Darahi — expune foarte succint, dar precis, punctul de vedere al lui Mihai Viteazul și poziția pe care s-a plasat inițiind aceste negocieri : „ca să nu lase nici o piatră neîntoarsă în scopul de a face acesta (adică Ieremia) o alianță cu Mihai vodă și a se hotărî să ridice o dată cu acesta armele împotriva turcilor“⁵⁸.

Din toate cele de mai sus rezultă, așadar, cu toată claritatea, faptul că Mihai Viteazul — în ajunul expediției sale în Moldova — a mai încercat să sondeze intențiile adversarilor săi și atitudinea lor față de o eventuală alianță împotriva turcilor. Deși voievodul își dădea perfect seama — din toate informațiile de care dispunea — de agresiunea ce o pregăteau vrășmașii săi, definitiv intrați în orbita politicii cancelarului Zamoyski și susținuți de turci, totuși a mai dorit o ultimă verificare a bănuielilor sale, pentru a fi astfel dezlegat de orice scrupul ar mai fi năruit înaintea declanșării acțiunii sale hotărâtoare în Moldova.

Solia trimisă de Mihai la Suceava nu putea însă evident să înregistreze vreun succes, deoarece poziția celor două tabere era definitiv cristalizată. Este interesant — totodată — de relevat faptul că nici imperialii, nici polonii n-au fost puși la curent cu aceste negocieri, în mod direct, de către Mihai Viteazul, Ieremia Movilă sau Sigismund Báthory. S-a păstrat o anumită discreție, tocmai

⁵⁶ Hurmuzaki, *Documente...*, XII, p. 940, nr. MCCCCXIX.

⁵⁷ *Ibidem*. VI, p. 72, nr. LIX. Textul este tradus în vol. III al culegerii *Călători străini în țările române*, pregănit pentru tipar la Institutul de istorie al Academiei.

⁵⁸ *Ut in eo omnem mouerent lapidem, ut cum Michaele Vaiuoda foedus inire, ac contra Turcam simul arma suscipere velit.*

pentru a nu se mai ridica suspiciuni față de sprijinitorii uneia sau celelalte părți, în clipa în care adversarii se pregăteau să se înfrunte.

Așa-zisa acceptare a propunerilor lui Mihai Viteazul de către Báthory și domnul Moldovei nu constituia de fapt decît o făcărnicie; în realitate, ei se pregăteau asiduu să-l lovească pe neașteptate și manevrau febril în acest sens⁵⁹. Astfel, o serie numeroasă de informații contemporane dezvăluie fără nici un dubiu intențiile lor agresive. Încă de la 23 decembrie 1599, un raport al comisarului Ungnad semnala pregătirile militare ale lui Ieremia Movilă împotriva lui Mihai Viteazul⁶⁰; la 9 ianuarie 1600, o corespondență din Oradea Mare făcea cunoscută arestarea lui Ștefan Hussar, emisar al lui Sigismund Báthory, venit cu o misiune secretă în Transilvania⁶¹; la 14 ianuarie erau dezvăluite intrigile partizanilor lui Báthory la Alba Iulia⁶²; fostul principe anunța el însuși la 9 martie pe susținătorii săi că va intra în țară spre a goni de acolo pe Mihai Viteazul⁶³; la 29 martie, Báthory trimitea din Suceava la cancelarul Zamoyski pe David Veres spre a-l informa asupra intențiilor sale⁶⁴, iar a doua zi, la 30 martie, Ieremia Movilă se adresa aceluiași înalt demnitar, rugînd-l să împrumute bani lui Sigismund, refugiat la Suceava „pentru a-și recuceri patria și tronul” și chiar lui însuși „pentru a se pregăti mai bine împotriva dușmanului”⁶⁵. O mărturie foarte importantă, provenind chiar de la vicecancelarul Poloniei Petru Tylicki, episcop de Kulm, atestă formal la 31 martie că Sigismund Báthory își strînge mercenari în Polonia pentru cucerirea Transilvaniei: „regele are cunoștință cum că d. Sigismund Báthory primește oameni și dă bani pentru roate; se spune că ar fi dat domnului Golski pentru 300 călăreți, asemenea lui Chánski și a altor cîțiva”⁶⁶. Plătind împreună cu Báthory 50 000 de galbeni tătarilor⁶⁷, Zamoyski îi asmuțea împotriva Transilvaniei într-un atac de diversivone, aceștia năvălind cu 10 000 de oșteni în Secuime la 19 aprilie și pustiind 13 sate⁶⁸. Pentru a preîntîmpina atacul iminent al dușmanilor⁶⁹, Mihai Viteazul își concentrează trupele la granița Moldovei la 24 aprilie, che-

⁵⁹ D. Ciurea, *Despre Ieremia Movilă și situația politică a Moldovei la sfîrșitul sec. XVI și începutul sec. XVII*, în *Studii și cercetări științifice, Istorie*, Iași, VIII (1957), fasc. 2, pp. 328—329.

⁶⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, XII, p. 556, nr. DCCCXCXV.

⁶¹ *Ibidem*, pp. 595—596, nr. CMLIII—IV.

⁶² *Ibidem*, pp. 616—617, nr. CMLXXV—XXVI.

⁶³ A. Veress, *Documente...*, VI, pp. 55—56, nr. 55.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 73, nr. 68.

⁶⁵ Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. I, supl. II, București, 1893, pp. 590—591, nr. CCCXIV.

⁶⁶ I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, p. 272, nr. LI.

⁶⁷ După cum precizează Mihai Viteazul însuși în scrisoarea adresată ducelui Toscanei în 1601, cf. Angelo Pernice, *Un episodio del valore toscano nelle guerre di Valacchia alla fine del secolo XVI*, în „Archivio storico italiano”, Firenze, III (1925), p. 292 și N. Iorga, *O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși*, în „Anul. Acad. Rom.”, M.S.I., seria a III-a, tom. V (1925), mem. 9, p. 346.

⁶⁸ A. Veress, *Documente...*, VI, p. 86, nr. 82.

⁶⁹ O știre sosită la Viena din Alba Iulia la 10 aprilie 1600 confirma tratativele intense duse de Sigismund cu țării și polonii în vederea atacării lui Mihai; de aceea voievodul se gîndea să-l alunge din Moldova, înainte ca acesta să-și fi terminat concentrarea oștirilor, cf. dr. Marczali Henrik, *Regesták á külföldi levéltárakból*, în „Történelmi Tár”, 1878, p. 908.

mînd pe Baba Novac cu haiducii săi de la Lipova, deoarece „Sigismund Báthory se află cu leșii și tătarii în Moldova, cu gîndul de a intra în Ardeal“⁷⁰.

Același lucru îl relevă și alt raport din Alba Iulia din 27 aprilie, precizînd că Mihai vodă a plecat cu oastea și 20 de tunuri spre Brașov, pentru a împiedica intrarea lui Báthory în Transilvania „cu ajutorul turcilor, tătarilor, moldovenilor și polonilor“⁷¹. Chiar în cercurile din jurul împăratului Rudolf al II-lea la Praga, se știa la sfîrșitul lui aprilie că „nemeșii sînt hotărîți să-l atace pe Mihai în luna mai, voind a chema din nou pe Sigismund Báthory în țară“⁷².

Pregătirile polonilor de a ataca pe Mihai și a invadea Transilvania ajunseseră să fie cunoscute și de unii diplomați străini. Astfel, la 26 aprilie 1600, Henry Lello, ambasadorul Angliei pe lângă Poartă, raporta secretarului de stat Sir Robert Cecil, că la Constantinopol, sosise un ceauș din Moldova, aducînd știrea că regele Sigismund trimisese în acea țară 10 000 de soldați „sub comanda lui Zólkiewski, cel mai bun căpitan din toată Polonia, ca să se unească cu Ieremia și să intre în Transilvania“⁷³.

În fața pericolului iminent de agresiune a vrăjmașilor⁷⁴ și în vederea realizării celei de a doua etape a planului său de unificare a celor trei state feudale românești, Mihai Viteazul a fost silit să acționeze rapid și, pentru a nu se lăsa surprins de dușmani, luă cel dintîi inițiativa, poruncind trupelor sale din Transilvania, la începutul lunii mai, să treacă granițele în Moldova⁷⁵. Acest lucru a fost recunoscut — dar bineînțeles nu pe față — de înșiși adversarii săi cei mai înverșunați, polonii, după cum rezultă dintr-o scrisoare a vicecancelarului Tylicki către Zamoyski din 16 mai 1600, în care acesta îi raporta că „regele a luat cunoștință de incursiunea lui Mihai Viteazul în Moldova și se teme ca acesta să nu fi fost provocat de Ieremia, căci știe că ungurul Csomortány s-a pregătit să năvălească în Ardeal, în secuime, cu trupe de ale voievodului moldovean“⁷⁶. Acțiunea întreprinsă și-a justificat-o voievodul însuși în scrisorile și soliile adresate împăratului Rudolf al II-lea și regelui Sigismund al III-lea al Poloniei, iar mai târziu, ducelui Toscanei. La 8 mai 1600, voievodul explica împăratului că „Ieremia, ținînd la sine și protejînd pe Sigismund, dușman recunoscut al Majestații Sale, a trimis pe furiș scrisori în Transilvania pentru a scoate această provincie de sub ascultarea împăratului, după cum se

⁷⁰ A. Veress, *op. cit.*, VI, p. 90, nr. 86.

⁷¹ *Ibidem*, p. 92, nr. 88.

⁷² *Ibidem*, p. 93, nr. 90.

⁷³ E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History (1427—1601), collected from British Archives*, The Hague, 1964, p. 132, nr. 197.

⁷⁴ Însuși iezuitul Joannes Bisselius, nutriind în general puțină simpatie față de domnul român și politica sa, recunoaște, însă, mai târziu, în ale sale *Medulia historica*, alcătuite după izvoare contemporane epocii lui Mihai Viteazul, că Sigismund Báthory și Ieremia Movilă aveau intenții agresive față de voievodul Țării Românești, pe care se pregăteau să-l atace cu forțe puternice (A. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice pentru România*, tom. I, București, 1862, pp. 146—149).

⁷⁵ Justificarea acțiunii lui Mihai, menită a preveni atacul polonilor și al lui Sigismund Báthory, reiese foarte clar și dintr-un alt raport al ambasadorului Lello trimis secretarului de stat Cecil la 29 mai 1600 (Tappe, *op. cit.*, pp. 132—133, nr. 198).

⁷⁶ I. Corfuss, *op. cit.*, p. 281, nr. LX.

va putea vedea din copiile acestor scrisori trimise Majestății Sale⁷⁷. În scrisoarea adresată lui Sigismund al III-lea la 21 mai din Suceava, voievodul român arăta că Ieremia Movilă n-a urmărit numai să-i strice relațiile cu polonii, dar „prin mijloace rele și adevărat păgâne“ a complotat împotriva sănătății sale, încercînd să-l otrăvească sau să-l asasineze mișelește; în sfârșit Ieremia găzduise pe Sigismund Báthory, pregătindu-se să-l atace, ca să-și înscăuneze fratele, pe Simion Movilă, în Țara Românească⁷⁸.

Campania fulgerătoare a lui Mihai Viteazul în Moldova s-a încheiat cu un succes deplin, după cum relatează, din abundență, documentele, rapoartele și cronicile contemporane⁷⁹. În schimb, Ieremia Movilă s-a răzbunat crunt pe solul voievodului rămas la Suceava. Szamosközy relatează că după intrarea lui Mihai în Moldova „pe Muraltus l-au prins voievodul Moldovei în Suceava și l-a dus cu sine, legat, la Hotin; a și voit să-l omoare, dar s-a pus Sigismund (Báthory) pentru el. Totuși l-a ținut și după aceasta în lanțuri și în temniță grea“⁸⁰. Arestarea lui Muraltus s-a produs la o nuntă⁸¹, precizează raportul comisarilor imperiali din 11 iunie 1600⁸², iar relația anonimă — atribuită lui Darahi — arată că „...Mihai vodă purcezînd în grabă a intrat în Moldova. Aflînd acest lucru, Ieremia vodă a pus să fie închis doctorul Muraltus împreună cu șaptesprezece⁸³ inși și să fie ținut captiv la Hotin“⁸⁴. Peste cîteva luni, la 10 septembrie 1600, Ioan Muraltus se afla la Camenița, de unde se adresa cancelarului polon Zamoyiski protestînd împotriva tratamentului inuman la care fusese supus. „Contra omne ius gentium“ a fost zvîrlit în închisoare, dimpreună cu fratele său Hector și cu zece servitori „in gravissimam et foetidam captivitatem“ și jefuit de tot ce posedase. Este drept că fusese eliberat după șase săptămîni de către Ioan Potocki, starostele Cameniței, dar acum se ruga de cancelar să i se înapoieze avutul și să i se îngăduie să se întoarcă acasă⁸⁵.

⁷⁷ A. Veress, *op. cit.*, VI, p. 98, nr. 97.

⁷⁸ Hurmuzaki, *Documente...*, vol. I, supl. II, pp. 600—602, nr. CCCXXII. O expunere de motive mai amănunțită a lui Mihai Viteazul către regele polon în scrisoarea adresată în iulie 1600, prin solia lui Stroe Buzescu și Gheorghe Rácz: „am așteptat (ca Ieremia Movilă) să se pue jos și am trimis soli și cărți la elu, să se plece, să fim cu frăție și ne-au dat răspuns bunu (evident aluzie la misiunea lui Muraltus!), iar pe de alte laturi el au trimis cărți și soli de-au îmblat să ridice Turcul și Tătarul împotriva noastră. Acum de curînd au ținut pe Bătar Jicmon lângă el în Moldova și se-au sfătuit cum va face să ne strice și să ne învrăjbească cu Leahul și să se ridice cu Turcul și cu Tătarul pre noi, să ne piarză, cu doamna mea și cu cuconi, sau să ne scoată de în țară și să ne ia țara“, cf. N. Iorga, *Documente nouă...*, p. 473.

⁷⁹ Amănunte la Constantin Turcu, *Informații documentare cu privire la campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în *Studii și articole de istorie*, vol. II, București, 1957, pp. 77—94 și Alex. I. Gonța, *Campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în „Studii“, XIII (1960), nr. 4, pp. 141—157, cu precizările aduse de I. Corfus, *Mihai Viteazul în cercetări polone recente*, pp. 176—177.

⁸⁰ Szamosközy, *op. cit.*, p. 117; Crăciun, *op. cit.*, p. 131.

⁸¹ În orașul Troțu unde se afla alături de Ieremia Movilă și Sigismund Báthory, cf. N. Bălcescu, *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, Edit. Academiei, București, 1953, p. 281.

⁸² Hurmuzaki, *Documente...*, XII, p. 940, nr. MCCCCXIX.

⁸³ De fapt, Muraltus era însoțit numai de zece servitori.

⁸⁴ Hurmuzaki, *op. cit.*, IV, p. 72, nr. LIX.

⁸⁵ A. Veress, *op. cit.*, VI, p. 180, nr. 175.

Muraltus s-a înapoiat în Transilvania, o dată cu a treia revenire a lui Sigismund Báthory în această țară, în februarie 1601, pentru a se întâlni apoi cu Szamosközy la Sibiu, în august, după bătălia de la Gorăslău⁸⁶. El a murit în cursul anului următor 1602, la Deva⁸⁷, în vîrstă de numai 39 de ani, poate chiar în urma epidemiei de ciumă care a bîntuit Transilvania, cu intermitențe, între 1600 și 1603⁸⁸.

După înscăunarea lui Moise Székely ca principe al Transilvaniei, partizanii lui Sigismund fugiră din țară. Hector Muraltus plecă în Polonia, unde a și murit, la Cracovia⁸⁹.

În încheiere, se poate, așadar, trage concluzia că episodul soliei doctorului Ioan Muraltus la Suceava a constituit ultima fază a tratativelor diplomatice inițiate de Mihai Viteazul în primăvara anului 1600, înaintea acțiunilor decisive menite a duce la realizarea intențiilor sale politice în spațiul carpato-dunărean. Slăbiciunea bazei economice a efemerei creații statale a voievodului muntean — în lipsa unei piețe comune interne a celor trei provincii — precum și contradicțiile de clasă ce minau societatea feudală românească explică însă fragilitatea acestei construcții politice, care n-a putut rezista pînă la sfîrșit loviturilor concentrate ale inamicilor săi⁹⁰.

Evenimentele din primăvara anului 1600 — precedînd scurta unificare a celor trei state feudale românești — au scos astfel în evidență și o altă latură a personalității lui Mihai Viteazul, nu numai aceea de a fi fost un militar de seamă, înzestrat cu o remarcabilă clarviziune politică, la nivelul epocii sale, dar și un iscusit diplomat.

⁸⁶ Szamosközy, *op. cit.*, p. 117; Crăciun, *op. cit.*, p. 132.

⁸⁷ Szamosközy, *op. cit.*, p. 76.

⁸⁸ Anton Cservény, *Cronica calamităților și epidemiilor din Ardeal și Banat și teritoriile marginase de la 1007—1872...* Cluj, 1934, pp. 11—12, nr. 58—59.

⁸⁹ L. Weisz, *op. cit.* Cît despre Iulius Caesar Muraltus, trimis de comisarii imperiali în Țara Românească la Radu vodă Șerban, el își găsește moartea, pe drumul de întoarcere, la Remetea (Trăscău) la 2 ianuarie 1605, fiind ucis, împreună cu însoțitorii săi, de către susținătorii principelui Transilvaniei Ștefan Bocskai, ostil Habsburgilor, cf. Crăciun, *op. cit.* p. 184 și Hurmuzaki, *Documente...* IV 1, p. 408, nr. CCL.

⁹⁰ *Istoria României*, II, p. 991—993.